

Svijet od riječi

Terminološki i leksikografski ogledi

Uredile Ivana Brač i Ana Ostroški Anić

Nakladnik:	Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje Zagreb, Ulica Republike Austrije 16
Biblioteka:	Nazivlje i nazivoslovlje
Za nakladnika:	Željko Jozić
Knjiga:	<i>Svijet od riječi</i> <i>Terminološki i leksikografski ogledi</i>
Urednice:	Ivana Brač Ana Ostroški Anić
Međunarodni recenzenti:	Wayles Browne Špela Vintar Bernardina Petrović
Lektura članaka na engleskom:	Alexander Douglas Hoyt
Lektura sažetaka na engleskom:	Alexander Douglas Hoyt Ana Ostroški Anić
Korektura:	Martina Pavić
Tehnički urednik:	Davor Milašinčić
Oblikovanje naslovnice:	Damir Gamulin

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2020.

Nijedan se dio ove knjige ne smije umnožavati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pismenoga dopuštenja.

CIP zapis dostupan je u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001085321.

ISBN 978-953-7967-86-4

Tiskanje ove knjige financijski je pomoglo
Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH.

Svijet od riječi

Terminološki i leksikografski ogledi

Uredile
Ivana Brač
Ana Ostroški Anić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Zagreb, 2020.

Parole: con quelle si fa e si disfa come si vuole.
Elena Ferrante, *Storia del nuovo cognome*

Holonimija i meronimija u *Jeni*¹

Lana Hudeček i Milica Mihaljević

Na početku rada ukratko će se prikazati ciljevi, zadatci i rezultati projekta *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*, koji se trenutačno provodi u okviru programa *Struna*. U drugome dijelu rada analizirat će se obrada semantičkih odnosa u *Jeni* (sinonimija, antonimija, hiperonimija-hiponimija). U središnjemu dijelu rada govori se o holonimno-meronimnim odnosima u *Jeni*. Iako je holonimno-meronimni odnos često na margini terminološke i leksikografske analize, u radu se pokazuje njegova važnost za projekt *Jena*.

1. Uvod – projekt *Jena*

Projekt *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena* (Struna-2017-09-05) izvodi se u okviru programa *Struna* (<http://struna.ihjj.hr/>),² kojemu je profesorica Maja Bratanić bila dugogodišnja voditeljica. Pokretanje projekta *Jena* potaknuto je ovim čimbenicima:

1. Hrvatsko jezikoslovno nazivlje neujednačeno je i nesustavno na svim jezičnim razinama.³

2. Hrvatski jezik važan je predmet u osnovnim i srednjim školama te na državnoj maturi. Usto se s jezikoslovnim nazivljem učenici susreću i pri učenju stranih i klasičnih jezika.

3. Jezikoslovno nazivlje dijelom ulazi i u opći jezik te u druge srodne struke, npr. komunikologiju, defektologiju, antropologiju, psihologiju, knjižničarstvo itd. Neka od tih područja već su obrađena u *Struni* (antropologija), neka se obrađuju u isto vrijeme s jezikoslovnim nazivljem (knjižničarstvo). Stoga će neki nazivi biti preuzeti iz drugih projekata. Dosad je preuzeto osamdeset naziva.

4. Za hrvatski jezik ne postoji suvremeniji terminološki priručnik jezikoslovnoga nazivlja od Simeonova *Enciklopedijskoga rječnika*

---

¹ Ovaj je rad izrađen na projektu *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena* (Struna-2017-09-05), koji u cijelosti financira Hrvatska zaklada za znanost.

² O terminološkoj bazi *Struna* vidi više u Bratanić, Brač i Pritchard 2015.

³ O tome vidi više u Hudeček i Mihaljević 2018a, 2018b; Hudeček, Mihaljević i Vidović 2006.

lingvističkoga nazivlja, koji je objavljen 1969. godine (Simeon 1969), i prijevoda Traskova leksikona *Temeljni lingvistički pojmovi* objavljena 2005. godine (Trask 2005), koji je prijevodni leksikon te ne obuhvaća sve teme ni nazive potrebne za hrvatski jezik, a s obzirom na vrijeme objavljivanja ne obuhvaća ni nazivlje suvremenijih lingvističkih teorija i pravaca. Osim toga, hrvatski je jezik iznimno loše zastupljen u *Slovníku slovanské lingvistické terminologie* (1977.–1979.), kojim se još uvijek služe strani slavisti.⁴

5. Ne postoji terminološka baza hrvatskoga jezikoslovnog nazivlja.

Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost, a traje od 24. svibnja 2019. do 23. studenoga 2020. Projektom su prijavom predviđeni ovi ciljevi projekta, koji će se ostvariti u projektnome razdoblju:

- unijeti u bazu 1500 naziva sa sinonimima, definicijama i istovrijednicama na četirima svjetskim jezicima: engleskome, njemačkome, francuskome i ruskome
- izraditi priručni kontrolni korpus računalno dostupnih i pretraživih izvora koji će biti temelj i za daljnja proučavanja jezikoslovnoga nazivlja
- izraditi mrežne stranice projekta na kojima će se nalaziti i radovi o jezikoslovnome nazivlju članova projekta i njihovih suradnika
- izraditi e-monografiju o jezikoslovnome nazivlju.

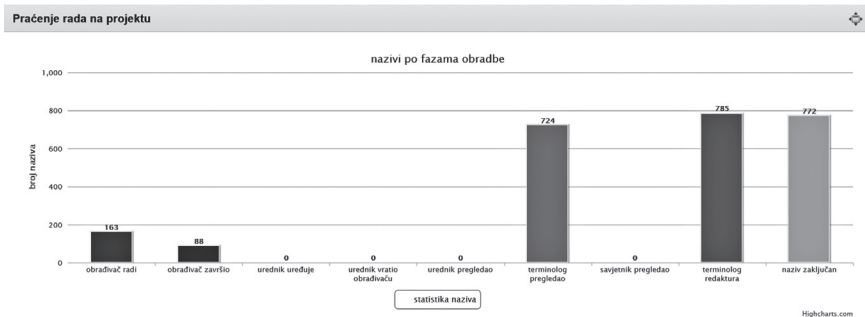
Projektom je predviđena obrada ovih jezikoslovnih područja: e-leksikografija i korpusno jezikoslovlje, fonologija, frazeologija, funkcionalna stilistika, generativna gramatika, poučavanje hrvatskoga kao inoga jezika, kognitivna lingvistika, leksikografija, leksikologija, morfologija, onomastika, paleoslavistika, povijest jezika, pragmalingvistika, pravopis, sintaksa, sociolingvistika, teorija valentnosti, terminologija, traduktologija i dodirno jezikoslovlje te tvorba riječi. Po potrebi će se dodavati i nova područja. Takva baza bit će temelj za daljnje usustavljanje jezikoslovnoga nazivlja jer će se i nakon završetka predviđenoga trajanja projekta upotpunjavati dodavanjem novih naziva. Više o projektu vidi u Hudeček i Mihaljević 2019a.

Nakon osam mjeseci projekta postignuti su ovi ciljevi:

1. upisano je 1410 naziva, koji se nalaze u različitim fazama obrade

---

⁴ Više o hrvatskim rječnicima jezikoslovnoga nazivlja vidi u Hudeček i Mihaljević 2018a.

Slika 1. Faze obrade naziva u *Jeni* (14. listopada 2020.)

2. izrađene su mrežne stranice projekta, na kojima se nalaze i radovi o jezikoslovnome nazivlju članova projektnoga tima. Mrežne stranice projekta dostupne su na adresi <http://ihjj.hr/jena/>.

O JENA-i

O JENA-i

Pronađi na stranici

traži:

Posljednje objave

Suradnici Jene sudjelovali na konferenciji Suradnjom do kvalitete: Nacionalni stručnjaci – partneri u prevođenju 9. prosinca 2019.

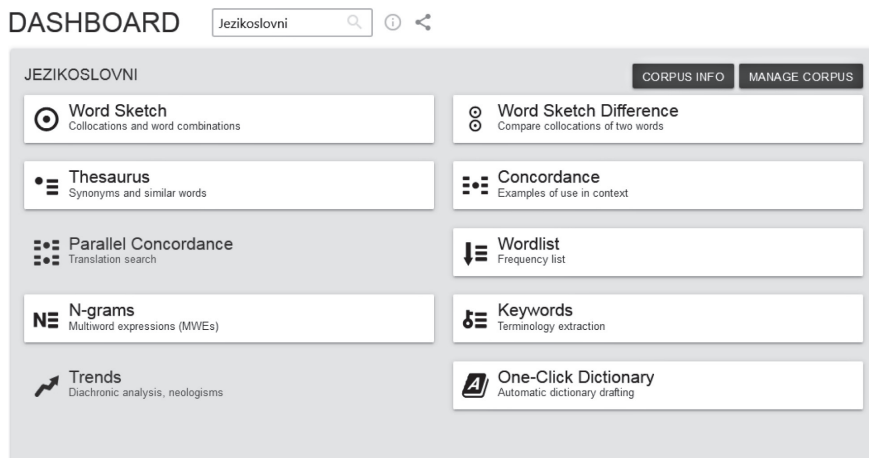
Predstavljanje Jene na Lingvističome krugu 3. prosinca 2019.

Projekt Jena predstavljen na INFUTURE 2019 21. studenoga 2019.

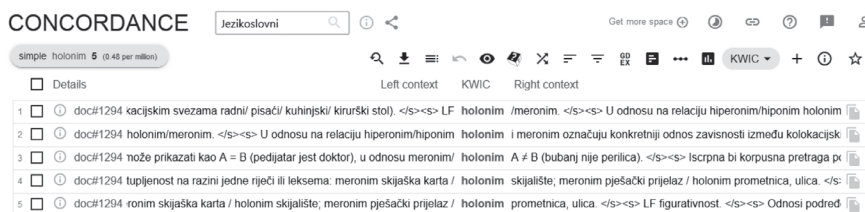
Pojmovnik Hrvatske školske gramatike objavljen u

Slika 2. Mrežne stranice *Jene*

3. izrađena je radna inačica korpusa jezikoslovnoga nazivlja (koja se nalazi u Sketch Engineu i dostupna je svim članovima projekta te na zahtjev i svim članovima akademske zajednice koji imaju pristup Sketch Engineu). Omogućene su sve mogućnosti pretraživanja ovoga korpusa koje postoje u Sketch Engineu.

Slika 3. Jezikoslovni korpus u Sketch Engineu

Slika 4. Konkordancija leme *holonim* u *Jezikoslovnome korpusu*

Predviđeno je daljnje upotpunjavanje korpusa i prikupljanje radova o jezikoslovnome nazivlju i nakon kraja projekta. To će postati trajna djelatnost Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Tijekom rada na projektu nekim su nazivima dodane i istovrijednice na švedskome. Dugoročan je cilj i uključivanje terminološkoga nazivlja izrađenoga na ovome projektu u međunarodni projekt Terminološke komisije Međunarodnoga slavističkog komiteta (<http://term-in.net/hr/>).

2. Semantički odnosi

Analiza semantičkih odnosa u nazivlju uglavnom započinje sinonimijom,⁵ o kojoj su objavljeni brojni radovi. I u radu *Semantički odnosi u hrvatskome jezikoslovnom nazivlju* (Hudeček i Mihaljević

⁵ Vidi Hudeček i Mihaljević 2012.

2018c) sinonimija i antonimija zauzimaju središnje mjesto. Problemu homonimije/polisemije⁶ u nazivlju također su posvećeni mnogi radovi⁷ te su jasno suprotstavljena stajališta o tome postoji li polisemija u nazivlju.⁸ Ustroj terminološke baze *Strune* temelji se na pretpostavci da polisemije u nazivlju nema te da je svaki slučaj polisemije zapravo homonimija te je potrebno imati onoliko unosa naziva koliko ima definicija.

Pri terminološkome radu na *Jeni* pozornost je usmjerena na utvrđivanje nesustavnosti, analizu sinonimnih parova i nizova te normativnu procjenu pojedinih naziva. Pri uređivanju nazivlja neke struke posebno važno mjesto zauzimaju semantički odnosi sinonimije, antonimije, hiperonimije i hiponimije, meronimije i polisemije. Ti su odnosi blisko povezani s terminološkim načelima s pomoću kojih se usustavljuje nazivlje. Odnos sinonimije posebno je važan pri normiranju naziva jer sinonimni parovi i sinonimni nizovi u nazivlju nisu poželjni te sinonime treba razvrstati s pomoću posebno razrađenih terminoloških načela.⁹

U *Struni* se sinonimni nazivi razvrstavaju na preporučene, predložene, dopuštene, zastarjele, nepreporučene i žargonske nazive. Pri dosadašnjoj analizi nazivlja *Jene* zastupljeni su ovi nazivi: preporučeni, dopušteni, zastarjeli i nepreporučeni.

Na primjeru obrade naziva *uvjetna rečenica* pokazuje se kako je pristupljeno sinonimnomu nizu *uvjetna rečenica*, *kondicionalna rečenica*, *pogodbena rečenica*. Nazivu *uvjetna rečenica* dana je prednost pred nazivom *pogodbena rečenica* temeljem toga što taj naziv jasnije upućuje na značenje, tj. odgovara pojmu kojemu je pridružen. Nazivu *uvjetna rečenica* dana je prednost pred nazivom *kondicionalna rečenica* temeljem prvoga terminološkoga načela,¹⁰ u kojemu se prednost daje domaćemu nazivu pred stranim, pa i internacionalizmom.¹¹

---

⁶ Vidi Hudeček i Mihaljević 1996 i 1998.

⁷ Vidi Hudeček i Mihaljević 2018c.

⁸ Vidi Nahod 2012 i Hudeček i Mihaljević 2019b.

⁹ Više o primjeni terminoloških načela na jezikoslovno nazivlje vidi u Hudeček i Mihaljević 2018b.

¹⁰ O primjeni terminoloških načela vidi u Hudeček i Mihaljević 2012.

¹¹ Više o terminološkim načelima u jezikoslovnome nazivlju u Hudeček i Mihaljević 2018b.

uvjetna rečenica	
status naziva: naziv obrađivač:	faza obradbe: autorski: ne
definicija: priložna rečenica u kojoj je zavisna surečenica uvrštena na mjesto priložne oznake uvjeta osnovne surečenice i u kojoj se zavisna surečenica odnosi prema osnovnoj onako kako se priložna oznaka uvjeta odnosi prema predikatu	
radna definicija: priložna rečenica u kojoj je zavisna surečenica uvrštena na mjesto priložne oznake uvjeta osnovne surečenice i u kojoj se zavisna surečenica odnosi prema osnovnoj onako kako se priložna oznaka uvjeta odnosi prema predikatu	
projekt: jezikoslovlje	
potpodručje: sintaksa	
podređeni pojam: moguća uvjetna rečenica; nestvarna uvjetna rečenica; stvarna uvjetna rečenica	
dopušteni naziv: kondicionalna rečenica	istovrijednica - engleski: conditional sentence
nepreporučeni naziv: pogodbeno rečenica	istovrijednica - njemački: Konditionalsatz, Bedingungssatz
	istovrijednica - francuski: proposition circonstancielle de condition; proposition adverbiale de condition; conditionnelle
	istovrijednica - ruski: условное предложение
	jezična odrednica: višerječni naziv

Slika 5. Obrada sinonimnih naziva *uvjetna rečenica*, *kondicionalna rečenica* i *pogodbena rečenica* u *Jeni*¹²

Na sljedećemu se primjeru pokazuje kako je obrađen sinonimni niz *nezavisnosložena rečenica*, *nezavisno složena rečenica* i *koordinirana rečenica*. Naziv *nezavisnosložena rečenica* ima prednost pred nazivom *koordinirana rečenica* na temelju prvoga terminološkog načela. Naziv *nezavisnosložena rečenica* ima prednost pred nazivom *nezavisno složena rečenica* na temelju pravopisnoga pravila o sastavljenome i nesastavljenome pisanju (Jozić i dr. 2013).

nezavisnosložena rečenica	
status naziva: naziv obrađivač:	faza obradbe: autorski: ne
definicija: složena rečenica koja nastaje povezivanjem surečenica i u kojoj surečenice ne ovise strukturno jedna o drugoj, odnosno zadržavaju posebno rečenično ustrojstvo	
radna definicija: složena rečenica koja nastaje povezivanjem surečenica i u kojoj surečenice ne ovise strukturno jedna o drugoj, odnosno zadržavaju posebno rečenično ustrojstvo	
projekt: jezikoslovlje	
potpodručje: sintaksa	
podređeni pojam: isključna rečenica; rastavna rečenica; rečenični niz; sastavna rečenica; suprotna rečenica; zaključna rečenica	
dopušteni naziv: koordinirana rečenica	istovrijednica - engleski: coordinated clause
nepreporučeni naziv: nezavisno složena rečenica	istovrijednica - njemački: Satzverbindung
	istovrijednica - francuski: proposition coordonnée
	istovrijednica - ruski: сложносочиненное предложение
	jezična odrednica: višerječni naziv
	suprotnica: zavisnosložena rečenica
	poveznica: http://gramatika.hr/pravilo/nezavisnoslozene-recenice/83/#pravilo

napomena: U nekim se gramatikama i u školskoj praksi nezavisnosloženim veznikim rečenicama smatraju i zaključna i isključna rečenica. Međutim, surečenice su u zaključnim i isključnim rečenicama u određenoj mjeri ovisne jedna o drugoj. Druga surečenica u zaključnim rečenicama odnosi se prema prvoj kao zaključak. Druga surečenica u isključnim rečenicama isključuje dio sadržaja prve surečenice. U zaključnim i isključnim rečenicama surečenice također ne mogu zamijeniti mjesta.

Slika 6. Obrada sinonimnih naziva *nezavisnosložena rečenica*, *nezavisno složena rečenica* i *koordinirana rečenica* u *Jeni*

¹² Budući da je projekt *Jena* u tijeku, svi navedeni primjeri radne su inačice u kojima često nedostaje istovrijednica na pokojemu od pet predviđenih jezika i suprotnica.

Pri radu na *Jeni* posebna je pozornost posvećena i donošenju zastarjelih naziva. Ti su nazivi prikupljeni u suradnji s projektom *Retrodigitalizacija i interpretacija hrvatskih gramatika do ilirizma* voditeljice Marijane Horvat, koja je i suradnica projekta *Jena*.

subjekt	
status naziva: naziv obrađivač: faza obradbe: zaključano autorski: ne	
definicija: samostalni rečenični dio koji označuje vršitelja radnje	
radna definicija: samostalni rečenični dio koji označuje vršitelja radnje	
projekt: jezikoslovlje	
potpodručje: sintaksa	
<hr/>	
zastarjeli naziv: podmet	istovrijednica - engleski: subject
kratica - hrvatski: S	istovrijednica - njemački: Subjekt
	istovrijednica - francuski: sujet
	istovrijednica - ruski: подлежащие; субъект
	istovrijednica - švedski: subjekt
	<hr/>
	jezična odrednica: imenica
	broj: jednina
	rod: muški
	poveznica: http://gramatika.hr/pravilo/subjekt/76/#pravilo

Slika 7. Obrada sinonimnih naziva *subjekt* i *podmet* u *Jeni*

Odnos antonimije posebno je važan pri oblikovanju definicija jer su definicije antonima oblikovane na usporediv način. To ćemo oprimjeriti s pomoću obrade antonimnih natuknica *preporučeni naziv* i *nepreporučeni naziv*.

nepreporučeni naziv	
status naziva: naziv obrađivač: faza obradbe: zaključano autorski: ne	
definicija: naziv koji se s obzirom na terminološka načela ne smatra najboljim nazivom za određeni pojam	
radna definicija: naziv koji se s obzirom na terminološka načela ne smatra najboljim nazivom za određeni pojam	
projekt: jezikoslovlje	
potpodručje: terminologija	
<hr/>	
nepreporučeni naziv: odbačeni naziv	istovrijednica - engleski: deprecated term
	istovrijednica - njemački: nicht empfohlener Terminus
	istovrijednica - francuski: terme déconseillé
	istovrijednica - ruski: nereкомендованный термин
	istovrijednica - švedski: avrådd term
	<hr/>
	jezična odrednica: višerječni naziv
	suprotnica: preporučeni naziv

Slika 8. Obrada naziva *nepreporučeni naziv*

preporučeni naziv	
status naziva: naziv obrađivač:	faza obradbe: zaključano autorski: ne
definicija: naziv koji se s obzirom na terminološka načela smatra najboljim nazivom za određeni pojam	
radna definicija: naziv koji se uzimajući u obzir terminološka načela smatra najboljim nazivom za određeni pojam	
projekt: jezikoslovije	
potpodručje: terminologija	
	istovrijednica - engleski: preferred term istovrijednica - njemački: empfohlener Terminus istovrijednica - francuski: terme privilégiée istovrijednica - ruski: предпочтительный термин istovrijednica - švedski: rekommenderad term
	jezična odrednica: višerječni naziv suprotnica: nepreporučeni naziv

Slika 9. Obrada naziva *preporučeni naziv*

Na slici 9. vidi se kako je u procesu usustavljanja nazivlja izmijenjena definicija naziva *preporučeni naziv* kako bi bila u potpunosti usklađena s definicijom naziva *nepreporučeni naziv*.

Hijerarhijski semantički odnosi dijele se na generičke i dijelne. Generički odnos (rod – vrsta) postoji između širega pojma (nadređenoga pojma, hiperonima) i užega pojma (podređenoga pojma, hiponima). Generički hijerarhijski odnosi posebno su važni pri izgradnji terminološkoga sustava i oblikovanju definicija koje najčešće počinju hiperonimom. Generički hijerarhijski odnosi u *Jeni* oprimjereni su hiperonimno-hiponimnim odnosom naziva *nepromjenjiva riječ* na slici 10. i *čestica* na slici 11.

nepromjenjiva riječ	
status naziva: naziv obrađivač:	faza obradbe: zaključano autorski: ne
definicija: riječ koja se ne može mijenjati po oblicima	
radna definicija: riječ koja se ne može mijenjati po oblicima	
projekt: jezikoslovije	
potpodručje: morfologija	
podređeni pojam: čestica; prijedlog; usklik; veznik	
	istovrijednica - engleski: invariant word istovrijednica - njemački: unflektierbares Wort istovrijednica - francuski: mot non fléchi istovrijednica - ruski: неизменяемое слово istovrijednica - švedski: oböjligt ord
	jezična odrednica: višerječni naziv suprotnica: promjenjiva riječ

napomena: Ako se stupnjevanje smatra tvorbom, a ne morfološkom promjenom riječi, prilozi su također nepromjenjive riječi.

Slika 10. Hiperonimni naziv *nepromjenjiva riječ*

čestica

status naziva: naziv || obrađivač: || faza obradbe: zaključano || autorski: ne

definicija: nepromjenjiva riječ koja služi za oblikovanje ili preoblikovanje rečeničnoga sadržaja

radna definicija: nepromjenjiva riječ koja služi za oblikovanje ili preoblikovanje rečeničnoga sadržaja

projekt: jezikoslovlje

potpodručje: morfologija

istovrijednica - engleski: particle

istovrijednica - njemački: Partikel

istovrijednica - francuski: particule

istovrijednica - ruski: частица

istovrijednica - švedski: partikel

jezična odrednica: imenica

broj: jednina

rod: ženski

poveznica: <http://gramatika.hr/pravilo/cestice/65/#pravilo>

Slika 11. Hiponimni naziv *čestica*

3. Holonimija i meronimija

Pri analizi semantičkih odnosa u leksikografiji i terminografiji spominju se i holonimno-meronimni odnosi, ali oni obično ne zauzimaju središnje mjesto u analizi kakvo pripada ostalim semantičkim odnosima. Stoga ćemo se u ovome radu usmjeriti baš na obradu holonimno-meronimnih odnosa.

Marko Samardžija (2019: 305) meronimiju definira kao parcijalni leksičko-semantički odnos između leksema kao označitelja dijelova nekoga složenog označenika (značenja leksema *glava*, *noga*, *ruka* prema značenju leksema *tijelo*, značenja leksema *brada*, *čelo*, *kosa*, *nos*, *oko*, *tjeme*, *uho* prema značenju leksema *glava*).

Problem je u tome što mnogi dijelovi cjeline nisu obvezni da bi cjelina ipak imala isto prototipno značenje. Tako se prema Durkin (2016: 446) navodi da je npr. kuća bez vrata isto kuća iako su vrata važan dio kuće. Također pojedini meronim pripada različitim holonimima (npr. vrata su dio kuće, ormara, hladnjaka, automobila itd.) pa je, iako je holonimno-meronimni sustav hijerarhijski sustav kao i hiperonimno-hiponimni sustav, teško uspostaviti terminološki sustav koji se temelji na holonimno-meronimnim odnosima. Moguće je samo prikazati mrežu odnosa u kojoj se dijelovi povezuju s većim brojem holonima. Meronimni odnosi nisu jedinstveni te ih neki autori dijele na pravu meronimiju i kvazimeronimiju (Durkin 2016: 446). Kao pravi meronim navodi se odnos cjeline i funkcionalnih dijelova (npr. računalo – procesor), a kao nepravi holonimi odnosi cjelina – član (npr. Europska unija – Hrvatska),

cjelina – odsječak cjeline (npr. tjedan – dan) i cjelina – tvar (npr. more – voda). Holonimno-meronimni se odnos rjeđe upotrebljava za oblikovanje definicije od hiperonimnoga odnosa, ali ćemo u daljnjoj analizi pokazati i takve primjere. Iako se meronimija najčešće oprimjeruje s pomoću imenica, prisutna je i kod nekih glagola, npr. *jesti* obuhvaća *žvakati* i *gutati* (Durkin 2016: 446).

U terminološkim se normama (ISO 1087-1:2000 i ISO 704:2009) o holonimno-meronimnim odnosima govori najčešće kao o dijelnim odnosima, odnosima cjelina – dio ili partitivnim odnosima:

3.2.18 dijelni pojam

pojam (3.2.1) koji je u **dijelnome odnosu** (3.2.22) i koji se smatra jednim od dijelova koji čine cjelinu

3.2.19 istoredni pojam

podređeni pojam (3.2.14) koji ima isti najbliži **nadređeni pojam** (3.2.13) i isti kriterij potpodjele kao i koji drugi **pojam** (3.2.1) u danome **pojmovnom sustavu** (3.2.11)

(ISO 1087-1: 2000)

U partitivnim se odnosima nadređeni pojam naziva *sveobuhvatni pojam* (engl. *comprehensive concept*), a u generičkim odnosima *generički pojam* (engl. *generic concept*). U partitivnome se odnosu podređeni pojam naziva *dijelni pojam* (engl. *partitive concept*), a u generičkome *specifični pojam* (engl. *specific concept*).

U *Jeni* su nazivi *meronim* i *holonim* obrađeni ovako:

meronim	
status naziva: naziv obrađivač:	faza obradbe: zaključano autorski: ne
definicija: pojam koji se prema drugome pojmu nalazi u odnosu dio – cjelina	
radna definicija: pojam koji se prema drugome pojmu nalazi u odnosu dio – cjelina	
projekt: jezikoslovlje	
potpodručje: leksikologija	
<hr/> istovrijednica - engleski: meronym istovrijednica - njemački: Meronym istovrijednica - francuski: méronym istovrijednica - ruski: мероним istovrijednica - švedski: meronym; partonym	
<hr/> jezična odrednica: imenica broj: jednina rod: muški suprotnica: holonim	

Slika 12. Obrada naziva *meronim*

holonim	
status naziva: naziv obrađivač:	faza obradbe: zaključano autorski: ne
definicija: pojam koji se prema drugome pojmu nalazi u odnosu cjelina – dio	
radna definicija: pojam koji se prema drugome pojmu nalazi u odnosu cjelina – dio	
projekt: jezikoslovlje	
potpodručje: leksikologija	
	istovrjednica - engleski: holonym istovrjednica - njemački: Holonym istovrjednica - francuski: holonyme istovrjednica - ruski: холоним istovrjednica - švedski: holonym
	jezična odrednica: imenica broj: jednina rod: muški suprotnica: meronim

Slika 13. Obrada naziva *holonim*

Baza *Struna* predviđa navođenje podređenih naziva (hiponima), ali ne predviđa navođenje meronima. Međutim, budući da smo pri radu na *Jeni* zaključili da su u nekim nazivima meronimi iznimno korisni za uređivanje nazivlja, navedeni su u napomeni kao što je prikazano na primjeru terminološkoga članka naziva *znak*.

znak	
status naziva: naziv obrađivač:	faza obradbe: zaključano autorski: ne
definicija: slovo, broj, slika, glas, oznaka, simbol ili kretnja koji imaju kakvo značenje	
radna definicija: slovo, broj, slika, glas, oznaka, simbol ili kretnja koji imaju kakvo značenje	
projekt: jezikoslovlje	
	istovrjednica - engleski: sign istovrjednica - njemački: Zeichen istovrjednica - francuski: signe istovrjednica - ruski: знак istovrjednica - švedski: tecken
	jezična odrednica: imenica broj: jednina rod: muški
napomena: Dijelovi su znaka izraz i sadržaj ili označilac i označenik.	

Slika 14. Obrada naziva *znak*

Pri obradi dijelova znaka izrijekom je navedeno da je riječ o *dijelu* (dakle meronimu), pa se meronimni odnos zrcali u definicijama:

označilac: dio jezičnoga znaka koji se sastoji od slijeda glasova koji tvore morfem, riječ ili skupinu riječi

označenik: dio jezičnoga znaka koji izražava njegovo značenje.

Pri obradi natuknice *rječnički članak* također se u napomeni navode dijelovi rječničkoga članka.

rječnički članak	
status naziva: naziv obrađivač: faza obradbe: zaključano autorski: ne	
definicija: obrada pojedine natuknice u rječniku	
radna definicija: članak u kojemu se nalazi obrada pojedine natuknice	
vrela definicije: Pojmovnik, Mrežnik, (mrežno)	
projekt: jezikoslovije	
potpodručje: leksikografija	
dopušteni naziv: leksikografski članak	istovrijednica - engleski: dictionary entry
	istovrijednica - njemački: Wörterbuchartikel; Lexikonartikel
	istovrijednica - francuski: entrée de dictionnaire
	istovrijednica - ruski: словарная статья
	istovrijednica - švedski: ordboksartikel
	jezična odrednica: višerječni naziv
napomena: Rječnički članak u jednome rječniku mora uvijek biti ustrojen na isti način. Koje će elemente rječnički članak imati, ovisi o vrsti rječnika, struci, korisnicima i opsegu rječnika. Dijelovi su rječničkoga članka natuknica, istovrijednice, uputnice, odrednice, morfološki blok, definicija itd.	

Slika 15. Obrada naziva *rječnički članak*

Međutim, njihove definicije nisu usklađene s obzirom na meronimni odnos jer neke od njih imaju i šire značenje od toga da su samo dio rječničkoga članka. Stoga su npr. nazivi *istovrijednica* i *definicija* definirani ovako:

istovrijednica: leksička jedinica ciljnoga jezika čije značenje odgovara značenju jedinice izvornoga jezika

definicija: izričaj koji opisuje pojam i koji omogućuje njegovo razlikovanje od drugih pojmova u kojemu pojmovnom sustavu

Kad bismo željeli meronimni odnos uključiti u definiciju, trebali bismo imati dva unosa natuknica *istovrijednica* i *definicija*. Za neke smo dijelove rječničkoga članka ipak smatrali da bi točnija definicija bila ona koja se temelji na meronimnome odnosu, pa je pri oblikovanju definicija uzeto

u obzir da je riječ o dijelovima rječničkoga članka te je to izrijekom i navedeno u definicijama s pomoću riječi *dio*:

uputnica: dio rječničkoga članka s pomoću kojega se upućuje na drugu natuknicu

odrednica: dio rječničkoga članka koji daje obavijest o nekim svojstvima natuknice ili pojedinoga značenja.

Meronimni se odnos u definicijama u *Jeni* najčešće izražava riječju *dio*. Ta se riječ najčešće nalazi na prvome mjestu, ali se u nekim primjerima ispred nje nalazi i neka odrednica, npr. *najmanji*, *zajednički*.

Tablica 1. Meronimni odnosi u definicijama

Naziv	Definicija
antroponimijska osnova	<u>dio</u> antroponima koji ostaje ako se odbaci završetak i antropoformant
antroponomastika	<u>dio</u> onomastike koji proučava antroponime, zakonitosti njihova nastanka, razvoja i funkcioniranja
korijen	najmanji zajednički <u>dio</u> svih riječi koje pripadaju istoj tvorbenoj porodici
mentalni prostor	<u>dio</u> konceptualnoga prostora koji sadržava specifične i djelomične informacije potrebne za konstruiranje značenja u pojedinome trenutku tijekom diskursa
nastavak	<u>dio</u> riječi koji se nalazi iza osnove
oikonomastika	<u>dio</u> toponomastike koji izučava oikonime, zakonitosti njihova nastanka, razvoja i funkcioniranja
osnova	<u>dio</u> promjenjive riječi koji nosi leksičko značenje
označenik	<u>dio</u> jezičnoga znaka koji izražava njegovo značenje
označilac	<u>dio</u> jezičnoga znaka koji se sastoji od slijeda glasova koji tvore morfem, riječ ili skupinu riječi
označivač pojavnica	<u>dio</u> programske podrške koji pridružuje identifikacijsku ili klasifikacijsku oznaku dijelovima teksta ili podatcima
potkorpus	izdvojeni <u>dio</u> korpusa koji može biti određen na temelju tematskih sadržaja, medija, vremena nastanka teksta, izvora itd.

povijesna antroponomastika	<u>dio</u> antroponomastike koji proučava povijesne antroponime, zakonitosti njihova nastanka, razvoja i funkcioniranja
povijest hrvatskoga jezika	<u>dio</u> znanosti o hrvatskome jeziku koji proučava potvrđenost hrvatskoga jezika od najstarijih spomenika do suvremenosti, jezikoslovna djela, pisma kojima se bilježio hrvatski jezik, procese u standardizaciji, status u različitim povijesnim i političkim prilikama te sam razvoj i tijek jezičnih promjena
rema	<u>dio</u> iskaza koji sadržava dotad nepoznatu obavijest
supkategorizacijski okvir	<u>dio</u> leksičkoga članka kojim se određuje koje kategorije dopušta određena leksička jedinica
tema	<u>dio</u> iskaza koji sadržava poznatu obavijest
tvorbena osnova	<u>dio</u> tvorenice koji čuva izraznu i sadržajnu vezu s osnovnom riječju
tvorbena morfem	<u>dio</u> riječi koji se dodaje osnovi riječi kako bi se dobile tvorenice
unutarnja povijest hrvatskoga jezika	<u>dio</u> povijesti hrvatskoga jezika koji se odnosi na potvrđenost hrvatskoga jezika od najstarijih spomenika do suvremenosti, jezikoslovna djela, pisma kojima se bilježio, procese u standardizaciji te status u različitim povijesnim i političkim prilikama
zavisni dio sintagme	<u>dio</u> sintagme kojim upravlja glavni dio sintagme ili koji je glavnomu dijelu dodan ili pridružen

Holonimno-meronimni odnos katkad se zrcali i u samome oblikovanju naziva te onda i u definicijama podređenih naziva iako oni sami nisu meronimi nego hiponimi hiperonimnoga naziva. Podređeni nazivi naziva *rečenični dio* prikazani su u tablici 2.

Tablica 2. Hijerarhijski odnosi naziva *rečenični dio*

rečenični <u>dio</u>	<u>dio</u> rečenice koji u njoj ima određenu sintaktičku službu	
nesamostalni rečenični <u>dio</u>	rečenični <u>dio</u> koji u rečenici ne može stajati samostalno	<p>apozicija nesamostalni rečenični <u>dio</u> koji je uvijek imenica koja poblize određuje drugu imenicu i slaže se s njom u padežu, a najčešće i u rodu i broju</p> <p>atribut nesamostalni rečenični <u>dio</u> kojim se izriče dopuna imenici, a može biti pridjev, zamjenica, broj ili nesročna imenica</p> <p>predikatni proširak nesamostalni rečenični <u>dio</u> kojim se izriče dodatak predikatu</p>
samostalni rečenični <u>dio</u>	rečenični <u>dio</u> koji u rečenici može stajati samostalno	<p>predikat najvažniji rečenični <u>dio</u> koji otvara mjesto svim ostalim samostalnim rečeničnim dijelovima</p> <p>objekt samostalni rečenični <u>dio</u> na koji prelazi glagolska radnja</p> <p>priložna oznaka samostalni rečenični <u>dio</u> koji se pridružuje predikatu, a izriče okolnosti vršenja glagolske radnje</p> <p>subjekt samostalni rečenični <u>dio</u> koji označuje vršitelja radnje</p>

4. Zaključak

Iako holonimno-meronimni odnos nema središnje mjesto u izgradnji terminološkoga sustava koje pripada ostalim semantičkim odnosima, on na njegovu izgradnju utječe na nekoliko načina te bi na njega pri izgradnji terminološkoga sustava i obradi naziva u bazi trebalo obratiti posebnu pozornost. U sljedećoj je tablici prikazan položaj meronimije u *Jeni*.

Tablica 3. Meronimija u *Jeni*

Meronomimija u <i>Jeni</i>	Primjer
obrada natuknica <i>holonim</i> i <i>meronim</i>	vidi sliku 1.
Meronomimno-holonimni odnos zrcali se u definiciji u kojoj se nalazi riječ <i>dio</i> , <i>element</i> , <i>potpodručje</i> , <i>grana</i> ili slično.	primijenjeno jezikoslovlje <u>grana</u> jezikoslovlja koja se bavi primjenom jezikoslovnih teorija i spoznaja u stvarnoj komunikacijskoj situaciji
Meronomimno-holonimni odnos naznačen je u napomeni.	zoonimni frazem Zoonimni frazemi u širem su smislu <u>dio</u> animalističke frazeologije.
Holonimno-meronimni odnos očituje se u samome nazivu.	glavni dio sintagme <u>dio</u> sintagme koji upravlja zavisnim dijelom ili mu je zavisni dio dodan ili pridružen

Literatura

- Bratanić, Maja; Brač, Ivana; Pritchard, Boris (ur.). 2015. *Od Šuleka do Schengena: terminološki, terminografski i prijevodni aspekti jezika struke*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pomorski fakultet u Rijeci. Zagreb – Rijeka.
- Durkin, Philip (ur.) 2006. *The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford University Press. Oxford.
- Hudeček, Lana; Milica Mihaljević. 1996. Višeznačni odnosi u nazivlju i njihova leksikografska obradba. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 22/1. 51–63.

- Hudeček, Lana; Milica Mihaljević. 1998. Polisemija u nazivlju (teorijski, terminološki i leksikografski problemi). *Riječki filološki dani 2. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenoga skupa Riječki filološki dani održanoga u Rijeci od 5. do 7. prosinca 1996.* Ur. Turk, Marija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Rijeka. 149–154.
- Hudeček, Lana; Milica Mihaljević. 2012. *Hrvatski terminološki priručnik*. 3. ispravljeno izdanje. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2018a. Normiranje hrvatskoga jezikoslovnog nazivlja. *Hrvatski prilozi 16. međunarodnom slavističkom kongresu*. Ur. Botica, Stipe; Malnar Jurišić, Marija; Nikolić, Davor; Tomašić, Josipa; Vidović Bolt, Ivana. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb. 49–63.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2018b. Normativni problemi u jezikoslovnome nazivlju (primjena standardnojezičnih normativnih pravila i terminoloških načela). *Od norme do uporabe 1. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa Od norme do uporabe održanoga 15. i 16. rujna 2016. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku*. Ur. Mlikota, Jadranka. Filozofski fakultet u Osijeku. Osijek. 183–205.
- Hudeček, Lana; Milica Mihaljević. 2018c. Semantički odnosi u hrvatskome jezikoslovnom nazivlju. *Riječki filološki dani. Zbornik radova s Jedanaestoga znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanoga u Rijeci od 24. do 26. studenoga 2016.* Ur. Badurina, Lada; Palašić, Nikolina. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Rijeka. 135–154.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019a. Croatian Web Dictionary – Mrežnik vs. Croatian Linguistic Terminology – Jena. *INFuture 2019: Knowledge in the Digital Age*. Ur. Bago, Petra i dr. Department of Information and Communication Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences. Zagreb. 22–31.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019b. Podjela i nazivlje zavisnosloženih rečenica u novijim hrvatskim gramatikama. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 45/2. 437–471.
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, Vidović, Domagoj. 2006. Sinonimni parovi i nizovi u temeljnome jezikoslovnom nazivlju. *Filologija* 46–47. 101–122.
- ISO 1087-1: 2000. *Terminološki rad –Rječnik – 1. dio: Teorija i primjena*. Hrvatski zavod za norme. Zagreb.
- ISO 704:2009. *Terminology work – Principles and Methods*. ISO. Geneva.

- Jozić, Željko i dr. 2013. *Hrvatski pravopis*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Nahod, Bruno. 2012. Terminološka obradba: od polisemna leksema do homonimna termina. *Aktualna istraživanja u primijenjenoj lingvistici. Zbornik radova s 25. međunarodnog skupa HDPL-a održanog 12.-14. svibnja 2011. u Osijeku*. Ur. Pon, Leonard; Karabalić, Vladimir; Cimer, Sanja. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Osijek. 15–26.
- Simeon, Rikard, 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkoga nazivlja*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Slovník slovanské lingvistické terminologie / Словарь славянской лингвистической терминологии / Dictionary of slavonic linguistic terminology I-II*. 1977. – 1979. Ur. Jedlička, Alois. Academia Praha. Prag.
- Samardžija, Marko. 2019. *Hrvatska leksikografija. Od početaka do kraja XX. stoljeća*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Trask, Robert Lawrence. 2005. *Temeljni lingvistički pojmovi*. Školska knjiga. Zagreb.